

Management accounting- onderzoek door Nederlanders

Jan van Helden en
Bernard Verstegen

Het terrein van de management accounting is veelkleurig en veelsoortig. Het is niet doenlijk, maar ook nauwelijks zinvol, om hiervan een afbakening te maken. Niet alleen de specifieke onderwerpen veranderen, maar ook de zienswijzen en theorieën die een rol spelen, zijn aan verandering onderhevig. Van vervangingswaardeleer naar Value Based Management, naar de communicatieve rol van budgetten of naar de 'drift' van accounting-concepten is een lange weg. De wijze waarop management accountants hun vak beleven is navenant aan verandering onderhevig. Wel constateren we de laatste decennia een verbreding van het vakgebied van vooral het bestuderen van management accounting-technieken naar het bestuderen van organisatieproblemen, waarbij deze technieken steeds meer als volgend werden beschouwd. Deze tendens heeft zich verder verbreed naar het bestuderen van de wijze waarop mensen organisaties en organisatieproblemen percipiëren en construeren. Maar, ook nu blijven management accounting-technieken en de wijze waarop ze functioneren het hart van het vakgebied vormen.

Door de sterke connectie van de wetenschappelijke discipline met de praktijk is de relevantie van onderwerpen en theorieën bovendien tijd- en situatiegebonden. De vraagstellingen in de discipline ontstaan in wisselwerking met de praktijk. Niet alleen levert wetenschappelijk onderzoek zelf steeds nieuwe (verbredende dan wel verdiepende) vraagstellingen op. Ook de ontwikkelingen in de praktijk zijn sturend. Wetenschappelijk onderzoekers hebben op dit punt verschillende rollen. Sommigen zijn alleen met onderzoek bezig, anderen hebben gedachtewisselingen met de praktijk, weer anderen nemen deel aan de praktijk van organisaties en tenslotte is er een groep die onderzoek doet samen met de praktijk. Bij elkaar genomen levert dit diverse kanalen op via welke de praktijk betrokken is bij of invloed uitoefent op de ontwikkeling van wetenschappelijke vraagstellingen. Ook daardoor verandert de beleving van het vakgebied voortdurend.

We kunnen naar onze overtuiging niet veel anders doen dan het terrein af te bakenen door wat haar beoefenaren als management accounting zien. Onderzoekers op dit terrein houden zich bezig met het hele scala aan management accounting-verschijnselen en -technieken en maken gebruik van een variëteit aan methoden. Naast kwantitatief onderzoek op basis van enquêtes en accounting-data

zien we casuïsonderzoek, interpretatief onderzoek en interventie-onderzoek.

Het Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie is één van de toonaangevende tijdschriften in het Nederlandse taalgebied voor onderzoek op de gebieden van accounting en accountancy. Het MAB heeft overigens ook als doel om de relatie met de praktijk te leggen. Het is belangrijk wanneer in het MAB op gezette tijden een inventarisatie wordt gemaakt van de stand van zaken in het wetenschappelijk onderzoek op een van de betrokken deelgebieden. Omdat in het MAB nagenoeg alleen maar Nederlandstalige artikelen verschijnen, zijn de auteurs in overgrote meerderheid Nederlanders.

Dit themanummer heeft tot doel om de stand van zaken op het terrein van het management accounting-onderzoek in Nederland in beeld te brengen. De kern van het themanummer bestaat uit twee overzichtsartikelen. Het eerste van Crom en Kamminga geeft een beeld van het onderzoek zoals dat in de afgelopen jaren in het MAB is gepubliceerd. Het tweede artikel, dat door ons is geschreven, geeft een overzicht van het onderzoek zoals dat recentelijk is gepubliceerd door Nederlanders in internationale wetenschappelijke tijdschriften. Immers, de internationale arena is het bredere speelveld waarbinnen Nederlandse onderzoekers hun werk doen. Deze beide artikelen zijn grotendeels beschrijvend en categoriserend van aard, hoewel interpretatie en reflectie wel degelijk aan de orde zullen komen. Uit deze beschrijvingen en categorisaties blijkt welke onderwerpen zijn bestudeerd en welke methoden en theorieën zijn gehanteerd. Er is veel variatie in methoden en de bijna klassieke vraag dringt zich op of verschillende methoden tot onvergelykbare resultaten leiden. Het definitieve antwoord op die vraag ligt nog ver van ons verwijderd.

Omdat de management accounting een discipline is die naar onze overtuiging uiteindelijk een bijdrage in brede zin moet leveren aan de praktijk van organisaties is een artikel opgenomen van Corbey dat laat zien hoe de connectie van het internationaal gepubliceerde wetenschappelijk onderzoek door Nederlanders (dat in ons eigen artikel wordt besproken) met de praktijk er uit ziet. Hij vraagt zich af of de onderzoekers zich bij het formuleren van hun vraagstelling richten op de praktische relevantie

en of zij demonstreren of hun resultaten relevant zijn voor de praktijk van organisaties.

Uiteraard is een beschrijving van de stand van zaken van het onderzoek door Nederlanders nodig om een goed beeld te krijgen. Echter, dergelijke beschrijvingen krijgen pas reliëf als er reflectie plaatsvindt. Om die reden zijn twee gerenommeerde onderzoekers gevraagd om hun persoonlijke reflectie te geven op twee hoofdstromingen in het onderzoek in de management accounting: het zogenaamde mainstream onderzoek (Hartmann) dat meestal wordt geassocieerd met positivistisme en het interpretatieve onderzoek (Vosselman) dat meestal wordt geassocieerd met subjectivisme. Uit de twee verhandelingen blijkt dat de beide stromingen in onderzoek elkaar nu juist kunnen aanvullen, hoewel zij op duidelijk andere leest zijn geschoeid. Dat moet volgens ons niet aanzetten tot een of-of discussie maar tot de meer genuanceerde vraag op welke wijze veelvormigheid de voedingsbodem is waarop de wetenschap kan bloeien. Zoals gezegd, dit is niet meer dan een bijdrage aan een langlopende discussie. Ten slotte bevat dit themanummer een artikel van Scapens dat om enkele redenen wat afwijkt van de andere artikelen. Het is geschreven in het Engels en is niet speciaal gericht op Nederlandse auteurs, hoewel het wel diverse referenties naar Nederlandse auteurs bevat. Het artikel behandelt een stroming in de management accounting literatuur die in opkomst is en ook door diverse Nederlandse auteurs wordt aangehangen. Het gaat hierbij

om diverse varianten van de institutionele theorie toegepast op de management accounting. Wij zijn verheugd dat ook deze bijdrage van een internationaal vooraanstaande auteur in het themanummer is opgenomen omdat het licht werpt op een vrij recente stroming in het management accounting-onderzoek waarin veranderingsprocessen in organisaties centraal staan.

Ter afsluiting willen we ons graag aansluiten bij pleidooien van onder andere Kenneth Merchant (2010) om management accounting-onderzoek niet te verenigen tot kwantitatief onderzoek van omvangrijke databases aan de hand van aan de economische theorie ontleende hypothesen.¹ Een levendige onderzoekarena vereist pluriformiteit, niet alleen in termen van thema's en onderzoeksvragen, maar ook in termen van theorieën en onderzoeksmethoden. Bovendien willen we ervoor pleiten dat deelnemers aan uiteenlopende onderzoekstromingen met elkaar in debat gaan en blijven en zich niet verschansen achter de muren van hun eigen onderzoekbastion. Het MAB is voor een dergelijk debat een van de mogelijke podia. We hopen dat dit themanummer daarvan getuigt. ■

Prof. dr. G.J. van Helden is emeritus hoogleraar management accounting aan de Universiteit Groningen.

Prof. dr. B. Verstegen is hoogleraar bedrijfseconomie aan de Open Universiteit.

Noten

■ Een section van het tijdschrift *Management Accounting Research* (vol. 21, no. 2, 2010) is gewijd aan paradigma's in management accounting onderzoek. Hierin is ook het artikel van

Merchant opgenomen, naast bijdragen van Lukka, Malmi en Modell. Verder verwijzen we naar een section van het tijdschrift *European Accounting Review* (vol. 17, no. 1, 2008) over 'accounting

and academia', met bijdragen van Khalifa/Quatrone, Hopwood, Gendron, Messner/Becker/Schäffer/Binder en Locke/Lowe.

Literatuur

■ Merchant, K.A. (2010), Paradigms in accounting research: A view from North-

America, *Management Accounting Research*, vol. 21, no. 2, pp. 116-120.